

ИЛЫШ КОРНО ДЕНЕ ОШКЫЛЭШ

Поэт, журналист, Марий Элын калык писательже Юрий Иванович Галютин Морко район Усола ялыште 1940 ий 1 майыште шочын. Ачажым, Каля Йываным, сун деч вара вигак салтакыш нангасныт, Польшо границе воктеке логалын. Кугу сар туналмек, герман войска-влак Польшым налынныт, пулеметчик икымше кечылаштак йомын. Юрий ачажым йоршын ужын огыл. Ачаже нерген мыланем тыгерак ойлен: "Мыйын ачамын фамилийже Ильин лийын. Йочашамыч тунемаш коштмо годым тудым Калян Йывук, Калюн Йывук маньныт. Военкоматыш шудыркалыме жапыште Галютин фамилийым налын. Садланак мыят Галютин лийым. Ачамым сар деч вара шуко жап кычалына, Миша эргым веле муын, изашольо шугар гыч капсулеш мландым конден, тудым Ольга авам пеленак пыштымсе".

Юрий Галютин Миша эргыже ынде шуко жап Германияысе, Мюнхен олаште ила.

Мылам Юрий Галютин колымаш деч кодмо нерген сылнын каласкалыш: "Мый илашак шочынам улмаш. Изием годым чот кокыраш тунгалынам, коклюш чер лийын. Тунам Осып кува авайлан тыге ойлен: эргычым, кинде кышкыме лопка колмеш пидын, чылт чарамак кум гана поче-поче чот тулшолан конгаш пуртен лукташ күлеш. Авам чот лудын. Йулен кола, шонен. Осып кувайым колыштын, конгашке кум гана пуртен, упешем тул пижын. Тыге чер мый дечем утлен, а мый - чер деч".

Юрий Галютин мыланем кугу изаеи лиеш. Марпа вавай ден Иван кочай ака-шольо лийыныт.

Тудо Сергей Кушаквлан Купсолош марлан каен. Марпан ик удыржб, Юрий Галютинын аваже, Ольга Сергеевна пеш поро шинчан, икмарда капан удырамаш лийын. Аваже школышто туныктышылан ыштен. Садланак изи Юрий Марпа вавайже дене шуко лийын, тудат колхоз пашаште тыршен. Изи эрге поргыштб шуко жапым шкетак эртарен. Обой олмеш пырдыжыште газетым пижыктеныт улмаш. "Марий коммуна" газетгыштет Миклай Казаковын, Семен Вишневын, Анатолий Бикын, Осмин Йыванын почеламутыштым эркын лудаш тунемын. Изинекак шонкалаш тунгалы: молан гын мыламанат илышем поэзий дене кылдаш огыл?

Юрик изинекак шужен илен. Кочкаш шуйшб паренге веле лийын, олыкышто кочкаш йорышб шудо-влакым поген. Южгунам Марпа вавайже сакырым пукшен, колхозышто пай олмеш пузныт улмаш.

Яра жап годым "Артиллерия - бог войны" журнал почеш йолташыже дене коктын пу пистолевым, наганым, пычалым ыштеныт, вараже уремыште модыныт.

Купсола шымыаш школ деч вара Арыныш тунемаш каен. Тушто литкружокым Сергей Эчан вуден. Юрикат пырдыжгазетым, кидмучаш журнал-влакым лукташ полшен. Вара Н.К.Крупская лумеш Марий пединститутыш пура, Горькийысе МВД школышто тунемеш, уголовный розыск пашашке ушна.

Умбажыке илыш корныжо марий печать дене кылдалтын. Ма-

рий Турекысе "Знамя" газет, "Марий коммуна" газет редакцийыште, Марий книга савыктымаште младший редактор гыч тун редактор марте кушкын. "Пачемыш" журнал, "Марий Эл" газет, "Ончыко" журнал редакцийлаште пашам ыштен.

Юрий Галютиннын творчествыже шуко жанран. "Ит бпкеле" луман икымше книгаже 1969 ийыште лектын. "Йоратем" почеламутыштыжо лирике геройын шулышыжб нерген возен:

*Мый тиде мутыш пышет
уло шум-кылым,
Эн шерге аклан туняште
шотлен.
Илышын корныж ден ончыко
ошкылмым*

*Тиде мут дене эн ончыч
кылдем.*

Поэт пусб умдан мыскаратам воза. "Кагаз тарзе" почеламутышто илышыште вашлиялтше ситыдымашым тужваке луктеш. Тиддеч вара 1973 ийыште "Умыр пасушто", 1979 ийыште "Порсын солык" сборникше-влак лектыт. Тыште поэме ден почеламут-влакын геройыштат виягын толыт, илыш чыглан ушанат. "Олмасолан почтальонкыжо" ойлымаш-влак сборникыштыже (1976) шкенжым прозаик семын ончыкта. Калык ойлымашым шотыш налын, кызтысе илыш дене кылден.

"Авамланде" романже 1981-1983 ийлаште шочын. Романыште илыш чын верч чолган кучедалше журналист Иван Чернов шке лумжб денак ончыкталтын. Тудын шум-чон яндарлыкшым, ял илышым кумдан да келгын пальмыжым ужына.

Кугу сар темыат почеш. "Суремсолаште чатлама" повестьыштыже тылыште тыршыше-влак нерген воза.

2008 ийыште "Георгий Пушкин" романже савыкталтеш. Романыште кодшо курымсо марий-влакын илыш-йулам, турло пайремын ойыртемжым ончыктымо.

2010 ийыште "Маризет" романже 1941-1945 ийлесе сар жапыште эстон калыкын эргыж ден удыржб-влакын Марий кундымыште порылыкым да польшыым шижмышт нерген воза.

Юрий Иванович турло калыкын возымыштым марланде. Д.Байронын "Дон-Жуан" поэмы-

жым, В.Федоровын "Женитьба Дон-Жуана" кугу поэмыжым марлаш кусарен.

2005 ийыште Ю.Галютин М.А.Кастрен лумеш финн премийын лауреатше лумым налын. Тыгак М.Шолохов, Й.Кырла лумеш медаль-влак дене палемдалтын.

Тачысе кечылан Байронын "Дон Жуан" романже, "Ош байн", "Вуйвустык ден Вустыквуй" сборникышт, "Ипат-Копат", "Ю", "Авамланде-Мландава", "Чавайниада" роман-влак да эше шуко произведенийже уло, нуным марий калык ужын огыл. Чылаже латвич книгаже печатлан ямде, нуно электрон вариантыште улыт.

Шочмо сылнымутыштына тудын верже - Альберт Степанов ден Валентин Колумб коклаште. Ю.Галютиннын куд книган "Марий Колумбиада" ден ешартыш ик книга дене лукшашлык "Шкенан корреспондент" дилогийын "Авамланде" ден "Мландаважым" лудын лектыда гын, тидын дене театр келшеда, шонем. Нуно иктаж-кунам садак савыкталтыт, вет илыш ончыко кая да эрежак тыгай умылан огеш лий дыр.

Писатель Юрий Галютин марий мландым чот йората. Почеламутлаштыжат тидымак шижына:

*Мый йоратем шке элемын
чеверлыкшым,
У ужара ден волгалтше
мландем.*

*Вийже, чолгалыкше витыш
вуршерышке,
Шумыштб муро-влак
шочыт санден.*

Ираида БУКЕТОВА-АЛВИЙ
(Добролюбова)